

colecția
RÂSUL
LUMII

DE ACELAȘI AUTOR

- Călătorie în lumea formelor*, Meridiane, 1974
Pitoresc și melancolie. O analiză a sentimentului naturii în cultura europeană, Univers, 1980
Francesco Guardi, Meridiane, 1981
Ochiul și lucrurile, Meridiane, 1986
Minima moralia. Elemente pentru o etică a intervalului, Cartea Românească, 1988
Jurnalul de la Tescani, Humanitas, 1993
Limba păsărilor, Humanitas, 1994
Chipuri și măști ale tranziției, Humanitas, 1996
Eliten – Ost und West, Walter de Gruyter, Berlin–New York, 2001
Despre îngeri, Humanitas, 2003
Obscenitatea publică, Humanitas, 2004
Comedii la porțile Orientului, Humanitas, 2005
Despre bucurie în Est și în Vest și alte eseuri, Humanitas, 2006
Note, stări, zile, Humanitas, 2010
Despre frumusețea uitată a vieții, Humanitas, 2011
Față către față. Întâlniri și portrete, Humanitas, 2011
Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste, Humanitas, 2012
Din vorbă-n vorbă. 23 de ani de întrebări și răspunsuri, Humanitas, 2013
O idee care ne sucește mințile (coautori Gabriel Liiceanu, Horia-Roman Patapievici), Humanitas, 2014
Dialoguri de duminică. O introducere în categoriile vieții (dialoguri cu Gabriel Liiceanu), Humanitas, 2015
Nelinști vechi și noi, Humanitas, 2016

ANDREI PLEȘU
COMÈDII
LA PORȚILE
ORIENTULUI

Ediție îngrijită și cuvânt înainte de
RADU PARASCHIVESCU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

argument

Pe un afiș care prezintă colecția de carte comică „Râsul lumii“ din portofoliul Humanitas, doi oameni legitimează în registru ludic un proiect util pentru o nație mai bosumflată decât e cazul. Unul este Gabriel Liiceanu. Are o figură dezabuzată, de om căruia ideea unor cărți menite să provoace zâmbete sau hohote i se pare dacă nu frivolă, în orice caz suspectă. Celălalt este Andrei Pleșu, surprins în atitudinea sănătoasă a unui răs fără precauții. Cei doi recomandă un titlu — *Vorbe de duh* de Des MacHale — care a avut succes încă din ziua lansării pe piață. Afișul a confiscat atenția publicului, creându-i însă mici necazuri identitare unuia dintre promotori. Așa se face că la târgul de carte de la începutul lui iunie 2005 un cititor febril s-a prezentat la standul Humanitas și a cerut vehement *Vorbe de duh* de Andrei Pleșu, din colecția „Înțelepciune și credință“. Informat despre încurcătură, cel vizat a râs la fel de reconfortant ca pe afiș. Moment în care am prins curaj și i-am făcut propunerea.

L-am rugat, așadar, pe Andrei Pleșu să accepte încheierea unei selecții pentru colecția „Râsul lumii“. O selecție care să scoată la suprafață textele cele mai mustoase și mai amuzante pe care le-a scris din 1990

încoace. E adevărat că m-am pus, cu acest prilej, în ipostaza unui gospodar de pe malul Neajlovului somat să grădinărească la Versailles. În același timp, m-am gândit că ar fi păcat să ratăm un spectacol somptuos. Fiindcă în fiecare cuvânt pus pe hârtie de Andrei Pleșu se ghicește talentul și în fiecare imagine se vădește harul. Nu e nici o noutate aici: Andrei Pleșu are calitatea rarisimă de a vorbi / scrie scilicet despre orice. În plus, poate să-ți provoace râsul indiferent dacă se ocupă de o sticlă de borș, un fir de cupru sau o cheie de strung. Deține forme de *captatio* infailibile și dispune de un șarm acaparator. Seduce prin simplă prezență și practică o ironie dezinvoltă, de multe ori binefăcătoare. Și-atunci cum să lași așa ceva nefructificat?

De îndată ce Andrei Pleșu și-a dat acordul pentru volumul pe care tocmai l-ați deschis, am început operațiunile de sistematizare a materiei. Iar cu ocazia asta am observat că existau destule texte *nepublicate* încă în volum. Le-am descoperit ba în *Dilema veche*, ba în *Plai cu boi*, ba în *Jurnalul Național*. Le-am citit și le-am oprit pe cele care răspundeau întocmai criteriilor pentru *Comediile la porțile Orientului*: umor tonic, haz vehement, ochi critic fixat asupra subrezeniilor indigene, vervă cotropitoare, limbaj luxuriant și un farmec al rostirii care nu se obține din dicționare și compendii. Aveți de-a face, așadar, cu un volum de gală. Rostul lui e să ne binedispună și să ne reconecteze la literatura pură. Căci dincolo de eventuala lor miză pedagogic-moralizatoare, *Comediile* asta sunt: bucăți sau mai degrabă bucate literare, din care nu lipsește nici o mirodenie și care alcătuiesc un ospaț inubliabil.

Ospățul are cinci feluri. E adevărat, suntem de parte de ștacheta chefurilor boierești pomenite de autor într-un articol, dar avem dozajul pentru o masă literară în bună ordine. Primul fel, antreurile din secțiunea *Ce țară-i asta?*, deschid apetitul și provoacă primul freamăt incitat. Căci aflăm aici cum arată omul nou al României de azi, care sunt capcanele unei călătorii cu trenul accelerat, în ce măsură știm să spunem ce avem de spus și ce profil oferă nației cei pe care suntem chemați să-i votăm. Felul doi, *Toxine mari și mici*, înseamnă așezarea în spațiul derapajelor publice, imortalizarea loazei rostitoare de poncife și a actorului care pocește sensurile poeziei, dar și semnalarea câtorva ticuri de comportament tot mai prezente la români. Cu felul trei, *Cartelul patrioților*, urcăm vitejește spre culmile lichelismului patent, ale secăturii ample, gata să explodeze oricând în pagina de ziar sau pe ecranul televizorului. Felul patru, *Înăuntrul trebilor de-afară*, spune povestea unor delicioase congruențe, dar și inadecvări, și îl dezvăluie totodată pe bucătar la apogeul artei sale. În fine, cu felul cinci, *În lume nu-s mai multe Români*, ne întoarcem în ograda noastră populată de vietăți bizare și de angajări dubioase.

Lui Andrei Pleșu i s-au făcut destule portrete — unele măgulitoare, altele ticăloase. Au vorbit despre el și Alexandru Paleologu, dar și Olivia Clătici. Au scris despre el și Octavian Paler, dar și Corneliu Vadim Tudor. De bună seamă, portretul cel mai avizat îi aparține vecinului de destin, Gabriel Liiceanu. E un portret croit dintr-o frază lămuritoare, care fotografiază tot și care nu întâmplător stă prinsă în insectarul afectiv

al *Declarației de iubire*: „Personaj vast, cu resurse multiple, dotat cu o aroganță de catifea și surclasând cu amabilitate pe oricine, obținând cu ușurință performanța și strălucirea în tot ce i se întâmplă să facă, modulând în orice registru uman (devastator în deriziune și adorabil la ceasul șuetei), apt să ia forma oricărui context (de la petreceri cu lăutari la întâlniri cu domni în vârstă și regine), incapabil visceral să tolereze afrontul, pățimaș și nedispus să-și recunoască greșeala, înzestrat cu o bună credință care uneori se învecinează cu prostia, devenind relativist și îngăduitor când e confruntat cu judecățile tranșante, dar grav și slujind patetic adevărul când sunt lezate principiile, distant și angajat, atras de rigori monahale și topindu-se cu voluptate în vanitățile lumii, Andrei Pleșu excită lesne fantasma colectivă a intelectualului român care, de la revoluție încoace, păcălit în câteva rânduri de istorie și devenit mefient, a decis să aleagă vigilența și să practice subtilitatea ca metodă și atunci când nu e cazul.“

Citatul are rostul lui. Dacă îl vom pune alături de orice text din acest volum, luat la întâmplare, vom vedea că descrierea prietenului de către prieten este riguros exactă. Și vom constata că, la rândul lui, Andrei Pleșu are înzestrarea unui portretist excepțional. Și redutabil. Căci modelul i-a fost nimeni altă decât România. O Românie fără fard, dezbrăcată de scilipici și livrată cu toate scrântelile, ezitățile, boacănele, excesele și abdicările ei postdecembriste. O Românie haotică și delirantă, ambiguă și abruptă, hazlie și inconsecventă. Un spațiu al candorilor și al conivențelor, al farafastâcului pompos și al formei fără fond. Un

argument

areal unde trăiește — uneori mândru, alteori autist — o populație care, nesupravegheată atent, riscă să derapeze spre faună. Andrei Pleșu nu face servicii de escortă acrită de vremuri și sătulă de câte înghite de la semenii. Rolul lui e să ne vâre sub ochi o oglindă și să ne invite la (auto)contemplare. Urmându-i îndemnul, vă asigur că avem doar de câștigat.

RADU PARASCHIVESCU

ce țară-i asta?

zoologie

Lui Adam i s-a dat, în Rai, dreptul de a numi animalele și de a le stăpâni. După izgonirea din Rai, lucrurile au luat o întorsătură cu totul neconvenabilă: animalitatea a început să dea nume oamenilor și să-i stăpânească, până-ntr-atât încât, de la sihaștrii primelor veacuri creștine (care încercau să-și domesticească menajeria interioară) până la fiziognomiștii Renașterii (care clasificau mutra semenilor după afinitățile ei cu profilul diverselor sălbăticiuni cunoscute) și până la vocabularul etern al caricaturii și injuriei, zoologia a devenit, ca să zicem așa, o parte însemnată a antropologiei... Dar parcă niciodată și niciunde ca în România contemporană n-a reușit morfologia regnurilor inferioare să iasă atât de explicit și de euforic la suprafață. A identifica pe stradă, la televizor sau pe scena politică specii diferite de animalitate nu mai este, în aceste condiții, o operațiune ofensatoare, ci o modestă operă descriptivă. Iei notă, pur și simplu, de ambianță.

Mai întâi, ai de înregistrat expresia sonoră a animalității. Zgomotele străzii, ale mediilor audiovizuale, ale oricărei aglomerări umane, s-au îndepărtat simțitor de la stilistica articulării calme, a emisiei controlate rațional. Auzi, la fiecare pas și la orele cele mai

neașteptate, șuierături, răgete, mârâieli, chiote, grohăieli, behăituri, ciripeli, mormăituri, croncăneli, scâncete, lătrături, gemete, horcăieli, țipete acute și icnete înfundate, râgâieli, flatulențe explozive, urlete, pe scurt, un fel de balamuc asurzitor și toxic. Se vorbește răstit, monosilabic, onomatopeic.

Ceea ce, la animale, e un sistem de semnalizare primitiv și vital la oameni a devenit un ornament „haios“, o afectare de gașcă. Spectaculoasă e combinația anapoda a speciilor, inadecvarea între ambalaj și manifestarea lui sonoră: întâlnești la tot pasul „lei“ care behăie, „capre“ care mugesc, „porci“ care ciripesc, „măgari“ care șuieră ca șerpii, „vacii“ care scâncesc etc. Un soi de pădure deviată, o ogradă cu altoiuri implauzibile, o rezervație de experimente ratate.

Să trecem însă la ambalaj. Frapantă e supraabundența de păsăret: papagali volubili, cu vocabular minim și repetitiv, bătlanii solemni, pupeze sentimentale, păuni perplecși, gaițe sapiențiale, pițigoi melancolici, găște, găini (de ambe sexe), dropii senzuale, ciocănituri fără prejudecăți, cocoși afabili, cucuvele inflexibile, ciori imaculate, vrăbii insignifianți și pompoși, curci abstrase, pinguini, bibilici (metafizice), cucii (justițieri), guguștiuci (fraieri).

Din fauna acvatică se remarcă mai ales crapul prepotent și obtuz, îmbogățit artificial, la crescătorie, știuca violentă și hrăpăreață, bibanul descurcăret și plevușca (țării ofențați, puietul nelămurit, hamsiile gregare). Să adăugăm batracienii colocviali, lipitorile, crabii și insidioasele meduze. Stăm bine cu târâtoarele: de la șerpăria soioasă, șireată și servilă de prin județe până

la reptilele țepene cu miros de preistorie: gușteri grosolani, iguane greoaie, cameleoni.

E criză de animale nobile și performante. Nu prea avem cerbi, vulturi, lei adevărați, cu autoritate legitimă, leopardzi eleganți, pantere de familie bună. Nici măcar porumbi concilianți sau urși viguroși și cumsecade. În schimb, e plin de căței ipocriți și pisici ieftine, de vulpi șmechere, lupi hămesiți, măgari nerușinați, boi monumentali și porci inspirați. Avem hiene funeste și dihori care duhnesc a cloacă, scroafe urcate în copac și mistreți scăpați în grădina de zarzavat. Avem, să nu uităm, țapi vizionari, rățoi plini de principii și lebede de paradă.

O categorie aparte o reprezintă cârțițele reciclate, adică vechi, dar gata să mimeze noul discernământ democratic. Avem analiști (de politică externă) cu aspect de morsă competentă, sau analiști de politică internă cu aspect de bursuci suficienți, avem vedete de show estival care pendulează între căprița sexy și oaia aferată.

Avem animale obraznice, animale țațoșe, animale bolnave. Buhai tandri și bivoli somnolenți. Gândaci, găze, trântori, ploșnițe, păduchi, cari, muște, molii. Șobolani. Fluturi inconsistenti și fluturoaice zemoase. Viermi umezi, lăcuste năvălitoare, viruși.

Amestecul speciilor e din nou frapant: viezuri care se dau drept tigri, șoricei care se cred gheparzi, porci care se cred tauri, cloști care imită privighetoarea.

Am văzut, de curând, și o evoluție inversă, relativ neașteptată. Un malac, obișnuit al mlaștinilor politice și clasat, îndeobște, la rubrica porcine (cu mici cochetării de Saint-Bernard erotic), îi lua un interviu președintelui țării și se schimbase, brusc, în iepuraș. Ochii,

comèdii la porțile orientului

încleiați de afecțiune, se făcuseră mici și jucăuși, feciorelnice sughițuri admirative întâmpinau fiecare frază a șefului. Din vierul arrogant al altor emisiuni a ieșit, bălos, la suprafață, lingăul. Huiduma de partid și de stat era atât de drăgălașă și timidă („Ne dați voie să dăm puțină publicitate?“), încât nu se putea să nu ia o decorație. Când iepuraș de casă, când „porc de serviciu“, când dulău național, bucuros să latre și să se gudure oportun, când bufnițoi lubric, când ciocârlie patriotică, arătarea avea orgoliul de a întruchipa singur toată fauna autohtonă.

Pe o nouă arcă a lui Noe, insul ar putea fi singurul călător, mândru de a se împreuna, dacă ar fi nevoie, cu sine însuși...

Plai cu boi, ianuarie 2003

trenul 1642

Săptămâna trecută am călătorit, de la Suceava la București, cu trenul 1642. Tren accelerat, bilet de clasa întâi. Recomand o asemenea călătorie tuturor patrioților români scandalizați de nedreptățile istorice la care am fost supuși de-a lungul zbuciumatei noastre istorii. Și celor care cred că dacă nu vom intra în NATO sau în UE va fi din cauza unui generalizat lobby anti-românesc. Să poftescă dumnealor să meargă cu trenul prin Moldova. Cu trenul 1642, de pildă. Experiența e edificatoare și definitivă. De la bun început, te neliniștește aspectul comatos al vagoanelor, ființa lor șubredă și vetustă. Pe dinafară, au înfățișarea unor compoziții hibride, viermănoase, aduse pe șine dintr-un depozit de butaforie rutieră. Pe dinăuntru, spectacolul alunecă de la precar spre dizgrațios. Husele fotoliilor sunt rupte și pline de pete echivoce, ca de o erupție purulentă. Ușile compartimentelor se închid greu, glisând, răgușit, pe jgheaburi distorsionate. Ferestrele sunt adumbrite de un jeg arhaic, prin care cel mai frumos peisaj se vede mocirlos, încleiat, promiscuu. Cutia pentru gunoi de sub fereastră are fundul spart, așa încât ceea ce arunci înăuntru, într-un gest de reflexă civilitate, îți cade pe picioare. Pe tavan, în locul becurilor, se

văd buchete de sârmă răsfirate, foste fire electrice rămase în suspensie, ca niște gâturi de (mini) dragon decapitat. Chenarele sticlăriei, mânerurile, scrumierele de pe coridor sunt toate acoperite de un praf geologic, solidificat ireversibil. Mirosul general e suspect. Nu-ți vine să atingi nimic, nu-ți vine să respiri, te rogi din rășputeri să nu fii constrâns la folosirea closetelor. Unii călători, dintre obișnuiții traseului, spun că din când în când, de sub banchete, apar șoareci. Geamurile se deschid anevoie, iar odată deschise, nu se mai pot închide. Când ia viteză, vagonul se comportă epileptic, solicitând maximal un terasament fără viitor și aproape fără prezent. Nu-mi pot închipui cum stau lucrurile la clasa a doua. Oricum, pentru călători, diferențele de clasă nu par să conteze. După primele opriri, coridoarele se umplu de-a valma cu oameni de tot soiul, unii somnolenți, alții agitați, alții gata să „tachineze“ navetiste sau să înfierceze, cu chef, „situațiunea“. Toți cară bagaje de forme și mărimi inclasificabile, un adevărat bazar de tranziție. Controlorul, după o scurtă apariție de protocol la plecarea din Suceava, nu se mai arată niciodată. Se vorbește răstit, se râde brutal, se doarme soios, de-a-n picioarele. Gările au ceva de cazarme în dezordine, atmosfera generală e de provizorat mizer, de colectivitate aflată în refugiu.

Poate am avut o zi proastă. Poate eram obosit. Poate nu mai ieșisem de mult în lume. Poate că totul se explică prin sărăcie; sărăcia insolubilă, sistematică, batjocoritoare, a tuturor lumilor postcomuniste. Dar sărăcia care te face să nu te mai speli, sărăcia care aduce lehamite, grosolănie, iresponsabilitate, îngălăre, lipsă de

ce țară-i asta?

respect pentru aproapele, pentru meserie, pentru îndatoririle elementare, sărăcia arborată mârănește, cu un fel de vioioșie hâdă, sărăcia arogantă, netrebnică, rea — sărăcia aceasta trădează boli mai adânci și mai perfide, care nu se pot vindeca prin simple soluții financiare și nici prin aderări euforice la organisme internaționale sănătoase. Ceva, în fibra națională, e, deocamdată, deteriorat. Și, dacă suntem cinstiți cu noi înșine, vom recunoaște că nu suntem, încă, în rândul lumii: mai avem de lucrat. Un iureș în izmene poate încheia, norocos, o bătălie. Pentru o paradă NATO e însă puțin și inadecvat.

Dilema, 9–15 mai 1997

cuprins

<i>Argument</i>	5
-----------------------	---

Ce țară-i asta?

Zoologie	13
Trenul 1642	17
Omul nou	20
Ce avem de spus	23
Care-i problema?	26
<i>Descriptio Moldaviae</i>	29
Dreptul (meu) la replică (<i>Descriptio Moldaviae</i> 2)	33
Cum votăm	39
Onomastică	42

Toxine mari și mici

Eminescu și recitatorii	47
Câteva specii de imbecili	51
Meteo și „camera de răs“	55
Învățământul politic	60
Invazia derizoriului	65
Patriotismul școlar	69
Micul (și tristul) ecran	72
Tutuiala	77
Meseria de demnitar	80

cuprins

Cartelul patrioților

Patrioți, retori și lichele	85
Dedicația ca gen literar	90
Omul nepotrivit	109
Adrian Păunescu și comedia nuanțelor	113
Wagner, Picasso, Agathon, Cozmâncă	122
Independentul român	126
De la Spiru Haret spre România de Mâine, prin Aurelian Bondrea	129
Boborul	136

Înăuntrul trebilor de-afară

Români în Japonia	157
Foarte aproape de Arafat	165
Geopolitică și sprit	173
Diplomație la platou	179
Către Europa de peste gard	186
Dificultăți ale integrării culinare	189
Patria are nevoie de defectele dumneavoastră	197

În lume nu-s mai multe Români

Tranziție și bragă	209
Patologie totalitară	214
Trahanache și interesul național	227
A spune lucrurilor pe nume	232
Despre mitocanul care nu e totuna cu țoapa	236
O dilemă: fotbalul	240
Între Berkeley și Dudești	245
Autocritică	249